

УДК 316.422(470)

СОЦІАЛЬНІ ВИМІРИ АДАПТАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО ВИМОГ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Колісник О.В.

Київський національний університет культури і мистецтв

У статті аналізуються особливості адаптації української вищої освіти до реформ, які викликані розширенням політики співробітництва між країнами Європи та України. Вища освіта постає сьогодні пріоритетною сферою суспільного розвитку. Вона формує соціальний капітал, технічні та технологічні ресурси держави й є передумовою національної безпеки країни. Освітній потенціал українців є однією з переваг України, її культури у теперішньому трансформаційному періоді нашої історії. Проте, для того, щоб максимально розкрити цей потенціал, потрібні відповідні умови, які б сприяли розвитку українських ВНЗ.

Ключові слова: вища освіта, співробітництво, інноваційна політика, євроінтеграція, ринок освітніх послуг.

Постановка проблеми. Європейська та євроатлантична інтеграція для України – це усвідомлена модель соціального розвитку, вибір способу життя людини, шлях до розширення кола її можливостей, що ґрунтуються на принципах гуманізму та громадянського суспільства.

Гуманізм нового століття світове співтовариство пов'язує з освіченістю людини, компетентністю, свободою саморозвитку особистості та найбільшої реалізації її професіоналізму.

Це особливо важливо й необхідно для українського суспільства, яке має високі рейтинги охоплення населення вищою освітою, що постає суттєвою національною конкурентною перевагою. Так, згідно Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), в міжнародному рейтингу країн за рівнем глобальної конкурентоспроможності 2012-2013 рр. Україна посідає 47 місце (серед 144 країн) за субіндексом «Вища освіта й професійна підготовка» [4]. Високої оцінки національна система вищої освіти України отримала у відомому міжнародному рейтинговому оцінюванні, що складається провідною світовою мережею дослідницьких університетів «Universitas 21» [7]. На основі міжнародного аналізу систем ресурсного забезпечення університетської освіти, результативності вищої школи, міжнародного співробітництва, а також державної політики та регулювання у сфері вищої освіти Україні було

надано 25-те місце серед 48 країн у світовому рейтингу національних вищих шкіл [4].

Освітні зміни в Україні відбуваються в контексті загальноцивілізаційних трансформацій, зумовлених упровадженням нових освітніх технологій, що ґрунтуються на використанні сучасної комп'ютерної техніки та вимагають застосування нових форм, методів і засобів навчання на всіх рівнях освіти й вищої першочергово.

Якісними індикаторами постійного розширення доступу населення до послуг вищої освіти в Україні є: наявність позитивної довгострокової динаміки вступу студентів до вищих навчальних закладів різного рівня, розширення загальнонаціональної мережі ВНЗ, розвиток приватних вищих навчальних закладів, пошук можливостей фінансування вищої освіти, зокрема, за рахунок фізичних осіб.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження євроінтеграційних впроваджень у галузі вищої освіти, аналіз інноваційних тенденцій, які є визначальними для українських ВНЗ, наразі широко представлений у соціо-філософському та педагогічному науковому дискурсі. Роботи Андрущенко В.П., Згуровського М.З., Журавського В.С., Ващука Ф.Г., Ніколаєнка С.М. та багатьох інших науковців присвячені висвітленню актуальних питань інтеграції вищої освіти України у європейське та світове співтовариство й проблем із цим пов'язаних.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Чимало дослідників акцентують увагу на проблемах, пов'язаних із аналізом та діагностикою інноваційних впроваджень у вищій освіті, що мають місце у практиці реформ, які викликані євроінтеграційними тенденціями української політики. Водночас єдиних критеріїв дослідження соціальних наслідків внутрішніх і зовнішніх факторів інноваційних змін, яких потребують ВНЗ, чи яких вимагають умови євроінтеграції не розроблено. Саме цей аспект зумовив дане дослідження, яке спрямоване на конкретизацію тих результатів змін у сфері вищої освіти України, які наразі мають місце у суспільстві.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз особливостей адаптації такої стратегічної соціальної сфери для держави, як вища освіта, до змін, які сьогодні пов'язані з євроінтеграційними тенденціями українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Процес спрямування на євроінтеграцію в освіті, що розпочався від офіційного вступу України до простору Болонської системи освіти під час роботи четвертого самміту Болонського процесу 19-20 травня 2005 року в Бергені (Норвегія), на сьогоднішній день вже має певні результати модифікацій та нововведень, які відповідають особливостям сучасного ринку українських освітніх послуг.

Наслідками євроінтеграційних інноваційних впроваджень у вітчизняній сфері вищої освіти можна відзначити такі процеси, як полегшення доступу освітян і науковців до глобальних освітніх і дослідницьких ресурсів, вихід на міжнародні освітні ринки, зокрема, оперативне підключення провідних українських ВНЗ та академічних наукових установ до міжнародних науково-метричних баз (Скопус, Вебофаєнс та ін.), міжнародна акредитація двадцяти найкращих університетів за допомогою державного фінансування, збереження освітніх традицій, стимулювання видання працівниками публікацій іноземними мовами у відомих іноземних виданнях, які представлені в основних міжнародних науково-метричних базах даних, спрощення системи найму на роботу іноземних фахівців та визнання іноземних документів про вищу освіту в Україні й вітчизняних документів щодо набуття певного освітнього фаху за кордоном, зростання показників мобільності українських викладачів та студентів.

Слід зазначити, що на даному етапі євроінтеграція має як позитивні тенденції, так і певні негативні наслідки для українського освітнього ринку, оскільки, як вже доводить практика, робить його уразливим для експансивних стратегій багатьох європейських та світових університетів боротьби за українських абітурієнтів, проте стимулює пошуки підвищення конкурентоспроможності вітчизняних ВНЗ на континентальному ринку даних послуг.

Міжнародна активність університетів, яка спирається на світові показники, свідчить про значні диспропорції між ЄС та Україною щодо позицій ВНЗ у провідних рейтингах, в яких вітчизняні вищі учбові заклади займають значно нижчі місця. Так, частка європейських університетів у першій сотні більшості світових рейтингів коливається від 30 до 50%, а вітчизняні ВНЗ зовсім не представлені у перших сотнях всіх рейтингів.

Тож за якістю освіти згідно міжнародних показників університети країн ЄС продовжують випереджати ВНЗ України, що обумовлює домінування виїзду студентів до країн ЄС над їх приїздом, який практично відсутній з цих держав.

До слабких сторін українських університетів та академій відноситься їх застаріла матеріальна база й відсутність реальної автономії університетів від адміністративно-командної системи попри надання цілому ряду ВНЗ статусів національного, автономного, самоврядного їх підзвітності та залежності від Міністерства освіти та науки України залишається доволі сильною, що гальмує створення повноцінного ринку освітніх послуг та заважає його ідентифікації в європейській освітній моделі.

Продовжуючи далі зазначимо, що останнім часом у сфері освіти склалася стійка тенденція до інтернаціоналізації та інтеграції міжнародного ринку, обсяги якого оцінюються у 30-60 млрд. доларів США. Наразі за різними оцінками у світі налічується 2,5-3,1 млн. іноземних студентів, з яких 21-28% навчаються у США, 12-14% у Великобританії, 6-12% – Німеччині, далі йдуть Франція, Австралія, Росія, Японія. У 2010 р. на Україну припадає близько 1% (20-те місце в світі), а на країни ЄС – 40% міжнародного ринку освітніх послуг, який, як очікується, у найближчі 12 років збільшиться у двічі. Частка іноземців, що навчаються в Україні, у загальній кількості студентів залишається досить низькою (2,2%) у порівнянні з аналогічним показником у середньому по ЄС (7,6%), що свідчить про дещо нижчий ступінь інтернаціоналізації вітчизняного ринку, але позитивна динаміка цього показника за останні 10 років (середні темпи приросту чисельності іноземних студентів близько 10% на рік) дає надію на те, що ВНЗ України займатимуть кращі позиції на міжнародному ринку освітніх послуг [4]. Разом з тим, сьогодні близько 30-40 тис. українських студентів (4-е місце в Європі) навчаються за кордоном, а їх чисельність за останні роки має тенденцію до зростання, що є характерною ознакою реалізації стратегії розширення можливостей в процесі інтернаціоналізації простору освіти. Студенти з країн ЄС практично відсутні в географічній структурі іноземних студентів в Україні [4]. В сучасній Україні навчається близько 62 тис. іноземних студентів з країн Азії, Африки, Саудівської Аравії переважно на медичних та технічних спеціальностях, які привносять у бюджет країни значну фінансову частину, підкреслюючи тим вагомість розвитку як для суспільства, так і українських ВНЗ, міжнародної співпраці і постійного підвищення рівня якості освіти та її конкурентоспроможності.

Також ще одним з вагомих аспектів адаптації до соціальних змін, які зумовлені євроінтеграційними процесами є необхідність у економічному плануванні модернізації пріоритетних сфер суспільства, освіти зокрема. Так продовжує про себе нагадувати потреба реформи невідповідностей між запитами економіки та обсягами й структурою підготовки фахівців. Державне замовлення має виділятися лише на ці потреби. Відтак бюджетні кошти вже не можна буде витрачати на навчання по тим напрямкам, які наразі не користуються попитом у державі. Особливо це

важливо в умовах дефіциту кадрів по окремих спеціальностям. Передусім, як зазначає ректора НТУУ «КПІ» академік НАН України М.З. Згуровський, це стосується базових галузей промисловості, за рахунок яких Україна має здійснювати свій стратегічний розвиток, маючи при цьому у потрібній кількості інженерів-приладобудівників, інженерів-механіків, енергетиків, фахівців у галузі інформаційних технологій та електроніки й т. ін. На сьогодні необхідність суспільства у цих спеціальностях перевищує у 1,5-2 рази можливості вищих технічних навчальних закладів [1]. Слід зауважити, що дані явища відповідають і світовим тенденціям, так в сучасній Японії дефіцит інженерів складає 1 млн. осіб, в Німеччині – 1,5 млн., у США – 2,5 млн.

Також перед державою стоїть проблема усунення диспропорції системи вищої освіти, що існує в Україні, зокрема, надлишкова невідповідність кількості напрямів та спеціальностей, за якими готують фахівців в українських ВНЗ, що 2-2,5 рази перевищує аналогічні показники у Англії, США, Японії.

Висновки і пропозиції. Сучасна Україна, як і більшість європейських країн, стоїть на роз-

доріжжі між прийняттям неоліберальної моделі розвитку системи вищої освіти, а відтак неминучої її комерціалізації, та можливим посиленням соціалізації цієї сфери в умовах жорсткого обмеження фінансових ресурсів країни.

Адаптація вищої освіти України до вимог євроінтеграції насправді тільки починає тривати й потребує продовження реформ, які сприяють організації співпраці університетів в інноваційній сфері, напрацюванню моделі дослідницького університету разом із університетською автономією для умов України, піднесенню ролі українських університетів у міжнародних рейтингах якості освітніх послуг, що розкриє більше можливостей для співпраці з європейськими та світовими вищими навчальними закладами й виступить потужним мотиватором для іноземних студентів з розвинутих країн отримувати освіту в українських ВНЗ. Відпрацювання зазначених напрямів роботи принципово змінять роль університетів, піднімуть значимість загальнолюдських цінностей, інтелекту, професійності, зроблять сферу освіти національним пріоритетом та передумовою національної безпеки держави.

Список літератури:

1. Вища освіта в контексті європейської інтеграції [Електронний ресурс] / Інтерв'ю ректора НТУУ «КПІ» академіка НАН України М. З. Згуровського. – Режим доступу: <http://kpi.ua/ru/922-9>
2. Концептуальна модель державного фінансування ВНЗ за результатами діяльності [Електронний ресурс] / Є. Стадний. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/>
3. Розмови про важливе [Електронний ресурс] / Експерти про те, що вдалось і що не вдалось зробити міністру освіти. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/society/2015/11/6/202763/>
4. Соціальні наслідки євроінтеграції України. Система вищої освіти [Електронний ресурс] / В. Чужиков, Л. Антонюк. – Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/09543.pdf>
5. Формування інноваційної культури в українських університетах: практ. посіб. / За ред. Н. Я. Качмар-Кос. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 124 с.
6. Education for the 21st Century. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.unesco.org/themes/education-21st-century>
7. U21 Rankings of National Higher Education Systems 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.universitas21.com>

Колесник А.В.

Киевский национальный университет культуры и искусств

СОЦИАЛЬНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ АДАПТАЦИИ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УКРАИНЫ К ТРЕБОВАНИЯМ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Аннотация

В статье анализируются особенности адаптации украинского высшего образования к реформам, которые вызваны расширением политики сотрудничества между странами Европы и Украины. Высшее образование является сегодня приоритетной сферой общественного развития. Она формирует социальный капитал, технические и технологические ресурсы государства и является предпосылкой национальной безопасности страны. Образовательный потенциал украинцев является одним из преимуществ Украины, ее культуры в нынешнем трансформационном периоде нашей истории. Однако, для того, чтобы максимально раскрыть этот потенциал, нужны соответствующие условия, которые бы были направлены на развитие украинских вузов.

Ключевые слова: высшее образование, сотрудничество, инновационная политика, евроинтеграция, рынок образовательных услуг.

Kolisnyk O.V.

Kyiv National University of Culture and Arts

THE SOCIAL DIMENSION OF HIGHER EDUCATION ADAPTATION IN UKRAINE TO THE REQUIREMENTS OF EUROPEAN INTEGRATION

Summary

The article analyzes the peculiarities of adaptation to Ukrainian higher education reforms of collaboration and integration between Europe and Ukraine. Higher education today is a priority area of social development. It creates social capital, technical and technological resources of the state and is a prerequisite for national security. The educational potential of Ukrainian is one of the benefits of Ukraine and its culture in the present transformation period of our history. However, in order to realize this potential, we need appropriate conditions that facilitate the development of Ukrainian universities.

Keywords: higher education, collaboration, innovation policy, European integration, marketplace of educational services.